

В І Д Г У К

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Крюкової Ірини Олександрівни

**на дисертаційну роботу Лагодієнка Олега Вікторовича на тему:
«Система індикаторів якісної оцінки ESG діяльності в менеджменті
підприємств: теорія, методологія, практика», поданої на здобуття
ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 «Економіка
та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»**

Актуальність теми дослідження. Поглиблення глобальних проблем існування людства призвело до розуміння необхідності покращення існуючих практик управління бізнесом, які враховують життєво важливі для суспільства екологічні, економічні та соціальні аспекти корпоративного управління. Кардинальна зміна пріоритетів господарської діяльності у напрямку врахування інтересів теперішніх і майбутніх поколінь поступово призводить до пошуку нових стратегій управління підприємствами, методик та механізмів їх реалізації, які дозволяють здобувати конкурентні переваги на спільних для бізнесу, споживачів і суспільства цінностях. Цінності екологічності, інклюзивності, соціальної справедливості і прозорості бізнесу формують каркас соціальної відповідальності, яка за сучасних умов проявляється у форматі ESG-менеджменту. ESG-управління є не лише трендом, а й стратегічною необхідністю для сучасного бізнесу. Воно допомагає підвищити конкурентоспроможність, мінімізувати ризики, залучити інвестиції та забезпечити довгострокову стійкість компанії. ESG бізнес-практику можна вважати підмножиною стійкості, яка є визначальною для забезпечення довгострокового сталого розвитку підприємств за умови збалансування інтересів всіх його стейкхолдерів. Нестабільність сучасного макроекономічного середовища в Україні загострює проблеми економічної, екологічної та управлінської складових бізнесу, висуває нові вимоги і умови

для українських компаній, які є необхідними для здобуття конкурентних переваг та відновлення національної економіки. З огляду на ці тенденції, тема дисертаційного дослідження Лагодієнка Олега Вікторовича визначається високим ступенем актуальності, своєчасності та значимості для науки і практики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.

Комплексність і системність дисертаційної роботи Лагодієнка О.В. є результатом синтезу досліджень автора у контексті двох тем досліджень Наукової установи «Науково-дослідний центр сталого розвитку» - «Формування концепції сталого розвитку» (номер державної реєстрації: 0123U103241) та «Проблеми розвитку бізнесу в Україні» (номер державної реєстрації: 0123U103286), що підкреслює її актуальність та вагомість.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в отриманні нових рішень до розв'язання важливої наукової проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад та практичних підходів щодо формування оптимальної системи індикаторів якісної оцінки ESG-діяльності підприємств. Основні з них акумулюються у наступних положеннях наукової новизни:

вперше:

- розроблено концепцію трансформації облікової політики на підприємствах в контексті ESG-концепції, особливістю якої є виділення стратегічної компоненти в обліковій системі як інформаційної системи стратегічного розвитку дозволить якісно задовольнити інформаційні потреби, забезпечити оперативність та достовірність даних, необхідних для розробки та впровадження успішних бізнес-стратегій;

- запропоновано інтегрований методичний підхід до оцінки зрілості та відповідності ESG-системи на мікрорівні, який поєднує експертний підхід із використанням інтегрального показника, що включає розробку шкали зрілості ESG-системи, формування чек-листа критеріїв та їх оцінку на основі базових і галузевих показників, згрупованих за трьома ключовими категоріями;

- комплексний підхід до аналізу трансформаційного впливу цифровізації на стратегічне планування, який, на відміну від традиційних моделей, передбачає застосування системного моделювання сценаріїв адаптивних стратегій підприємств з урахуванням мультидисциплінарних ESG-факторів;

вдосконалено:

- аналіз основних складових концепцій сталого розвитку, корпоративної соціальної відповідальності та ESG-концепції, а також аналіз причинно-наслідкових зв'язків між ними;

- інструментарій аналізу взаємозв'язку між впровадженням парадигми ESG і стійкістю розвитку підприємств шляхом розробки інтегрованого підходу, що поєднує традиційні кількісні методи з новітніми інструментами на основі цифрових технологій, таких як машинне навчання, big data-аналітика та штучний інтелект;

- концепцію екосистеми відповідального інвестування з урахуванням ESG-критеріїв, яка базується на інтеграції принципів сталого розвитку у фінансові та бізнес-процеси, та враховує посилення регулювання, розробку стандартів звітності, а також створення ланцюга відповідальних дій та соціально відповідальних практик;

- методичний підхід до багаторівневої інтеграції ESG-принципів у систему управління ризиками підприємства, що охоплює формування підсистеми управління ESG-ризиками, створення загальної системи управління ESG-ризиками та їх подальшу трансформацію у систему стратегічного управління;

- підхід до локалізації ESG-стратегій для підприємств агропромислового комплексу, який інтегрує специфіку сезонності виробничих процесів, аспекти ресурсозбереження та підтримки соціально-економічної стабільності місцевих громад, забезпечуючи тим самим підвищення ефективності адаптації ESG-принципів до унікальних регіональних умов;

- методику оптимізації портфеля ESG, яка полягає у створенні ефективного інструменту для комплексного управління портфелем ESG проектів та забезпечує збалансований підхід до сталого розвитку;

- модель оцінки результатів впровадження ESG-проектів на підприємствах агропромислового комплексу України, яка забезпечує багатовимірну кількісну оцінку ефективності екологічних, соціальних та управлінських ініціатив, дозволяючи підвищити точність, наукову обґрунтованість та об'єктивність вимірювання впливу ESG-проектів на сталий розвиток підприємств.

дістали подальшого розвитку:

- оцінка стану впровадження ESG-концепції та виявити ключові мотиваційні фактори для бізнесу; методичний підхід щодо формування конкурентної екосистеми підприємств; обґрунтування доцільності впровадження ESG концепції у діяльність українських підприємств шляхом поєднання фактологічного аналізу авторитетних світових джерел та експертного методу попарних порівнянь; підхід до реалізації ESG-стратегії через впровадження маркетингових інструментів; використання багатокритеріального аналізу для оптимізації портфеля ESG проектів агропромислових підприємств України, які покращують ефективність і стійкість підприємств у довгостроковій перспективі, адаптуючись до змінних умов макроекономічного середовища.

Отримані наукові результати та елементи наукової новизни характеризуються високим рівнем теоретико-методичної і практичної обґрунтованості, не викликають сумнівів та створюють приріст нових фундаментальних і прикладних знань у сфері економіки та управління підприємствами.

Практичне значення результатів дослідження. Обґрунтовані науково-теоретичні, методичні і практичні положення дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації, що містяться у роботі, мають вагомість і значимість для бізнес-суб'єктів, державних та громадських

інституцій управління, що підтверджується наявністю відповідних довідок про імплементацію основних результатів дисертаційної роботи у їхню діяльність.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Основні положення дисертаційної роботи у достатній мірі оприлюднено у публічному друці та апробовано за результатами участі здобувача у відкритих науково-практичних заходах. Автором опубліковано 39 наукових праць (загальним обсягом 28,2 ум. друк. арк.), з яких особисто автору належить 30 праць (22,2 ум. друк. арк.). У т. ч. 21 стаття опублікована у наукових фахових виданнях, 4 статті опубліковані у виданнях, які входять до наукометричних баз даних Web of Science і Scopus. Публікації відображають зміст винесених на захист наукових положень дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність. Отримані наукові результати, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, є достатньо аргументованими, характеризуються високим рівнем обґрунтованості, чіткістю формулювання, корелюють із поставленими завданнями та комплексно їх вирішують.

У роботі використано значний масив даних, результатів власних досліджень, що дозволило здобувачу провести ґрунтовний якісний аналіз і отримати реальні результати. Визначені автором об'єкт та предмет дослідження повною мірою відображені за структурою дисертації та у її основному змісті. Широким спектром характеризується набір використаних методів наукового дослідження, що дозволило отримати обґрунтовані висновки, рекомендації, пропозиції.

Оцінка мови та оформлення дисертації та автореферату. Архітектура та зміст дисертаційного дослідження характеризуються логічною побудовою, структурованістю, чіткістю та послідовністю. Мова і стиль дисертаційної роботи відповідають нормативним вимогам до робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Викладення матеріалу у дисертаційній

роботі відповідає вимогам наукового стилю та стандарту з оформлення наукової та науково-технічної документації. Автореферат відображає зміст дисертації та її висновки і не містить даних, що відсутні у дисертаційному дослідженні.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. За результатами ґрунтовного вивчення рукопису дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць здобувача, а також аналізу наданого автором звіту щодо перевірки тексту рукопису електронним сервісом, порушень академічної доброчесності не було встановлено. Використанні здобувачем окремі ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Зауваження до дисертаційної роботи. Ознайомившись з дисертаційною роботою Лагодієнка Олега Вікторовича і зробивши позитивний висновок про її своєчасність, актуальність, значущість, обґрунтованість теоретичних і практичних положень та висновків, слід визначити, що дисертаційне дослідження містить окремі дискусійні положення, до яких можна віднести:

1. Автором представлено нову концепцію трансформації облікової політики на підприємствах в контексті ESG-принципів управління (п. 2.1 дисертаційної роботи). Поряд з цим, основна увага приділена формуванню нефінансової звітності на нових засадах та мало уваги приділено сукупності принципів і методів, за рахунок яких підприємство організує та веде облік.

2. У третьому розділі дисертаційної роботи здобувачем запропоновано підхід до інтеграції ESG-принципів у систему управління ризиками підприємств різних видів економічної діяльності та ґрунтовно представлено фактологічний аналіз переваг від неї. Не достатньо конкретизованим залишається питання, за допомогою яких саме методів управління ризиками можлива їх мінімізація та нівелювання у діяльності бізнес-суб'єктів.

3. Запропонована методика інтеграції ESG у корпоративну стратегію підприємств значно виграла би за умови доповнення її прогностичними результатами або індикативними проміжними показниками її реалізації.

4. Дослідження сучасної практики впровадження ESG принципів у сферу управління агропромислових підприємств проводилось здобувачем, в основному, на прикладі діяльності крупних холдингів. У певній мірі залишається відкритим питання чи будуть розроблені пропозиції мати зміни і коригування для підприємницьких суб'єктів середнього та малого бізнесу.

5. Запропонована у п'ятому розділі дисертаційного дослідження схема загального процесу управління програмою втілення ESG стратегії характеризується дещо формалізованою візуалізацією та значно виграла би за умов її деталізації.

Вказані зауваження відображають власну наукову позицію опонента та не виключають альтернативних варіантів представлення результатів отриманих у в дослідженні проблемних питань.

Загальний висновок по дисертації.

Дисертаційна робота Лагодієнка Олега Вікторовича на тему: «Система індикаторів якісної оцінки ESG діяльності в менеджменті підприємств: теорія, методологія, практика» є завершеним науковим дослідженням, містить нові наукові положення та науково обґрунтовані результати. Тема та зміст дослідження, а також отримані автором його результати, відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». Положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи створюють приріст наукових знань, характеризуються науковою новизною, методичною і практичною цінністю. Результати дослідження достатнім чином впроваджені, апробовані та оприлюднені у відкритому друці.

Позитивно оцінюючи в цілому проведене дисертантом дослідження вважаю, що дисертаційна робота на тему «Система індикаторів якісної оцінки ESG діяльності в менеджменті підприємств: теорія, методологія, практика» за змістом, рівнем теоретичної і методичної обґрунтованості, а також практичної спрямованості висновків і розробок відповідає пунктам 7 і 9 «Порядку

присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою КМУ №1197 від 17.11.2021 року. Автор дисертаційної роботи, Лагодієнко Олег Вікторович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри обліку і оподаткування

Одеського державного аграрного університету,

доктор економічних наук, професор

Ірина КРЮКОВА

Підпис д.е.н., професора Крюкової І.О. засвідчую:

вчений секретар ОДАУ

Олена ПЕСАРОГЛО